

Pijnlijke consequentie

Terwijl in de Verenigde Staten het ergste achter de rug lijkt, grijpt in Europa de economische recessie om zich heen. Het ergst getroffen zijn de traditioneel sterk conjunctuurgevoelige sectoren, zoals de basismetaleen, de chemische industrie, de kapitaalgoederenindustrie en de transportmiddelenindustrie. Voor de basismetaleen en de basischemie is de situatie extra nijpend door de sterk toegenomen concurrentie uit de voormalige Oostbloklanden. Door het instorten van de binnenlandse vraag aldaar is in deze landen een omvangrijke overproductie ontstaan, die men op de wereldmarkt probeert te slijten. Als gevolg daarvan zijn de wereldmarktprijzen voor chemische en staalproducten gekelderd. Het prijsbederf treft niet alleen laagwaardige bulkgoederen, maar werkt ook door in de prijzen van hoogwaardiger producten. Hierdoor zijn vele basisindustrieën in ernstige moeilijkheden geraakt. In ons land zijn Hoogovens en DSM daarvan aansprekende voorbeelden.

Vanuit de getroffen industrieën klinkt een roep om de Westeuropese markt af te schermen van import uit Oost-Europa. Het argument is dat deze landen zich schuldig maken aan dumping. Daarnaast zou de concurrentie vervalst worden doordat in Oost-Europa weinig of niets wordt gedaan tegen de ernstige vervuiling van het milieu waarmee de productie gepaard gaat. Het niet in rekening brengen van milieukosten impliceert dat schone productie in West-Europa wordt verdrongen door vuile productie in Oost-Europa. Ten slotte zou een zekere mate van protectie gerechtvaardigd zijn om tot een geleidelijke, ordelijke vermindering van overcapaciteiten in de EG te komen. Om de ontwikkeling in Oost-Europa in de richting van een markteconomie te bevorderen, zou de EG meer geld ter beschikking moeten stellen, zo wordt betoogd. De kosten daarvan zijn lager dan de maatschappelijke verliezen verbonden aan het verdwijnen van essentiële delen van de Westeuropese basisindustrie. De uit de ontwikkelingseconomie bekende leuze "trade, not aid" zou in dit geval dus moeten worden vervangen door "aid, then trade"¹. In hoeverre snijden deze argumenten hout?

Zoals bekend prijst de economische theorie vrijhandel aan als de beste van alle werelden. Als de Oosteuropese landen zich toeleggen op arbeids-, energie- en grondstoffenintensieve producten, waarin zij een comparatief voordeel hebben, en West-Europa zich concentreert op kennisintensieve producten en productieprocessen, bevordert dat de welvaart van beide het meest. Door haar abstracte, comparatief-statische karakter biedt deze theorie echter weinig aanknopingspunten voor het handelsbeleid in een wereld die wordt gekenmerkt door onvolledige mededinging, externe effecten en hoge aanpassingskosten. Richtinggevend zijn de internationaal erkende spelregels op het terrein van de internationale handel, zoals die onder meer zijn vastgelegd in de gedragscodes van de GATT.

Volgens deze regels is het onder de kostprijs verkopen om concurrenten van de markt te verdringen (dumping), niet toegestaan. In sommige Oosteuropese landen, zoals het GOS, zijn de prijzen van energie, grondstoffen e.d., echter nog niet zover geliberaliseerd dat van een marktconforme kostprijscalculatie sprake is. Toch zijn er niet veel aanwijzingen dat dumping op grote schaal voorkomt. Exporterende ondernemingen in Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije, de belangrijkste concurrenten op de EG-markt, beschikken eenvoudigweg niet over de middelen om hun producten systematisch onder de kostprijs te verkopen. Er valt niet aan te ontkomen dat de Oosteuropese landen door hun lage loonkosten – één tiende van die in het westen – en grote energie- en grondstoffenvoorraden, in sommige sectoren duidelijke comparatieve voordelen bezitten.

Ook het milieu-argument houdt geen stand. Onlangs nog heeft het GATT-secretariaat vastgesteld dat de GATT-regels geen ruimte bieden om exporteurs de toegang tot markten te weigeren op grond van de binnenlandse milieupraktijken in het exporterende land. Belangrijker echter nog is dat de strengere milieueisen die in West-Europa worden gesteld, een maatschappelijke voorkeur weerspiegelen voor gezondheid en een schoon milieu boven productie tegen de laagst mogelijke prijs. De ongelijke concurrentie is derhalve het gevolg van een bewuste keuze.

Tijdelijke protectie dan om westerse industrieën in staat te stellen zich aan te passen aan de schok van plotseling opkomende nieuwe concurrenten. Volgens de economische theorie zijn handelsmaatregelen hiervoor niet het geëigende instrument. Bovendien leert de ervaring in sectoren als de textielindustrie en de scheepsbouw dat een harde, marktconforme sanering, hoe pijnlijk ook, uiteindelijk vaak gunstiger uitpakt dan pogingen om onrendabele productiecapaciteit en werkgelegenheid door steun of handelsprotectie in stand te houden. Inkrimping en kapitaalvernietiging scheppen vaak de ruimte voor economische vernieuwing. Dat is precies wat westerse adviseurs Oosteuropese landen voorhouden.

Dezelfde tucht van de markt maakt ook dat Oosteuropese landen meer gebaat zijn met handel dan met hulp om het hervormingsproces te ondersteunen. De concurrentie op de wereldmarkt is de beste prikkel tot verbetering van de doelmatigheid.

Het is cynisch dat de schoktherapie die in Oost-Europa wordt aanbevolen, nu sommige sectoren in West-Europa treft. Maar voor de consequenties die men daar aan het aanpassingsproces verbindt, moet men hier niet op de loop gaan.

L. van der Geest

1. Zie het opmerkelijke artikel van de Bestuursvoorzitter van Hoogovens, M.C. van Veen, Oost-Europabeleid bedreigt basisindustrie, *NRC Handelsblad*, 9 januari 1993.